

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНАЛІЗУ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ

**МОВНА КОМУНІКАЦІЯ:
НАУКА, КУЛЬТУРА, МЕДИЦИНА**

**МАТЕРІАЛИ ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

4–5 червня 2020 року

Тернопіль
ТНМУ
«Укрмедкнига»
2020

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту моделювання та аналізу патологічних процесів (протокол № 9 від 06.05.2020)

Редакційна колегія:

Шульгай Аркадій Гаврилович – в. о. ректора Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор медичних наук, професор

Кліщ Іван Миколайович – проректор з наукової роботи Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор

Вихрущ Анатолій Володимирович – завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений працівник освіти України, доктор педагогічних наук, професор

Федчишин Надія Орестівна – завідувач кафедри іноземних мов Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор педагогічних наук, професор

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Мовна комунікація: наука, культура, медицина : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4-5 черв. 2020 р.). – Тернопіль : ТНМУ, 2020. – 124 с.

Матеріали збірника присвячено висвітленню проблем, які обговорювалися на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Мовна комунікація: наука, культура, медицина»: теоретичні основи мовної комунікації медичних працівників; професійне спілкування в полікультурному середовищі; розвиток комунікативної компетенції студентів медичних університетів; формування україномовної компетенції іноземних студентів; деонтологічні аспекти професійного мовного спілкування. Видання призначене для науковців, аспірантів, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться здобутками в галузі освіти.

Вільчинська Т. П.¹, Мисик О. А.²
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка¹;
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України²*

ПРОБЛЕМА ТЕРАПЕВТИЧНОЇ МЕТАФОРИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ

Універсальним знаряддям мислення і пізнання світу була і залишається метафора. Уже більше двох тисяч років явище метафоризації виступає об'єктом досліджень різноманітних галузей науки. Питання функцій метафор, їх різновидів, особливостей використання в текстах різних жанрів, як і раніше, належать до актуальних у сучасній науковій парадигмі. До таких, зокрема, належить і проблема лінгвістичної інтерпретації терапевтичної метафори.

Відомо, що метафору, подібно до інших тропеїчних одиниць, здавна використовували як засіб впливу на поведінку людей. Найяскравіше ця функція реалізується у порівняно новому напрямі – нейролінгвістичному програмуванні (НЛП), що є складним набором психотерапевтичних технік, спрямованих на вирішення проблем та розв'язання завдань у різних сферах: освіті, бізнесі, спорті, медицині тощо.

В аспекті НЛП тропи насамперед розглядають як мовні утворення психотерапевтичного і маніпулятивного призначення, а мікротексти, що використовують із лікувальною метою, умовно називають «терапевтичними (психотерапевтичними) метафорами». У НЛП під ними зазвичай розуміють не лише власне метафори, а й «усі мовні засоби об'єктивації псевдототожності, аналогії, подібності, асоціації: метафори, іносказання, перифрази-псевдототожності, алегорії, порівняння і под.» [5, с. 317], а також цілі тексти, зокрема жарти, сюжетно організовані розповіді [4]. Аналіз терапевтичної метафори крізь призму нейролінгвістичного підходу дає змогу розглядати її як психовербальне явище.

У розумінні Д. Трунова, терапевтична метафора – «це повідомлення, в яких інформація, що виходить від пацієнта або психотерапевта, представлена в термінах, що належать іншим ділянкам людських знань, тобто в символічній формі» [6]. Г. Олдер та Б. Хезер тлумачать її як інструмент досягнення певних прагматичних цілей: покращення спілкування, впливу, переконування, лікування тощо, як «непряму передачу відомостей за допомогою сюжетно організованої розповіді або звороту мови, що передбачає порівняння» [4]. Функціональне призначення терапевтичних метафор у практиці НЛП досить широке. Вони розкривають і активізують досі недоступні ресурси слухача; стимулюють мислення; подекуди звертаються безпосередньо до підсвідомості; допомагають викликати транс та спілкуватися в такий спосіб із пацієнтом; дають змогу передати зміст без образ, суперечок, заперечень; будують мости між «картами» мислення; стимулюють праву півкулю мозку, цілісне мислення, збуджують уяву;

у складному мисленнєвому процесі, що полягає в намаганні через підсвідоме пов'язати поточні проблеми й труднощі з будь-якими подіями із життя, виконують роль зв'язку, каталізатора асоціацій, «резонатора». У спілкуванні використовуються також із метою спрощення; знеособлення; пробудження творчих здібностей; усвідомлення характеру співрозмовника; підстроювання; персоніфікації; привертання уваги; подолання опору; створення яскравих спогадів; самоаналізу і досягнення осяяння; виявлення проблем; забезпечення тих чи інших емоцій [4].

На думку Д. Трунова, терапевтична метафора з погляду НЛП виконує такі функції, як: експресивна, діагностична, дисоціуюча, пояснювальна, маніпулятивна, розвиваюча, оформлювальна, розважальна [6].

Метою терапевтичної метафори, як зазначає Д. Гордон, є «ініціація свідомого чи підсвідомого трансдериваційного пошуку, який може допомогти людині у використанні особистих ресурсів для такого збагачення моделі світу, якого вона потребує, аби справитися з навислою над нею проблемою» [2, с. 21]. Зазначимо, що цим функціональна характеристика метафори у психотерапії не вичерпується. Загалом вчені по-різному визначають її функції з позицій нейролінгвістики, зауважуючи при цьому, що не всі образні мовні засоби виконують терапевтичну функцію.

Типологізуючи терапевтичні метафори, науковці оперують різними критеріями, як-от: походження (метафора психотерапевта, метафора клієнта, метафора спільної творчості, твори усної народної творчості); ступінь оригінальності (загальноприйняті, специфічні для певної терапевтичної ситуації); форма подачі (відкриті та завуальовані); за тривалістю впливу (епізодичні, пролонговані); за об'ємом (від слів-епітетів, окремих образів до розповідей) [6].

Розрізняють такі види терапевтичних метафор: формальні (моделі аналогового знання, усталені в соціумі у формі чарівних казок, віршів, анекдотів, стійких висловів); природні (моделі аналогового знання, створювані під час спілкування, що виникають спонтанно, відображаючи сьогочасне бачення ситуації як аналогічної і такої, що містить альтернативне рішення, втілюються у формі опису «випадку» зі свого життя, життя знайомої людини, авторської казки); афективні (терапевтично афективні моделі аналогового знання, сконструйовані із застосуванням спеціальних засобів впливу на свідомість і підсвідомість сугерента) [5, с. 319-320].

Ф. Баркер класифікує метафори, що використовуються з терапевтичною метою, так: 1. Основні історії, призначені для забезпечення вирішення складного клінічного випадку. 2. Анекдоти та короткі історії, спрямовані на конкретні, обмежені результати. 3. Аналогії, порівняння та короткі метафоричні твердження, що ілюструють конкретні ідеї. 4. Метафори взаємовідношень. 5. Завдання з метафоричними смислами. 6. Метафоричні предмети, що використовувалися під час терапії, аби персоніфікувати те, чого вони насправді не позначають. 7. Художні метафори: малюнки, зображення, пластилінові фігурки тощо, які символізують інші предмети [1, с. 51–52].

Д. Міллс та Р. Кроулі акцентують увагу на диференційних ознаках літературної і терапевтичної метафор. Якщо для обох різновидів, на їхню думку, спільною є здатність викликати в реципієнта «синхронність сприйняття метафори та її змісту», то характер сприйняття є критерієм їхнього розрізнення. У літературній метафорі близькість співвідношення між нею та її змістом повинна викликати відчуття близькості образу, захоплювати читача, незалежно від того, чи описане траплялося в його житті. Терапевтична метафора також образна, як і літературна, але ситуативно ближча, бо властива досвіду читача, зміст розповіді співзвучний із його світовідчуттям і зрозумілий [3].

Наукові зацікавлення в лінгвістів викликає сугестивний та маніпулятивний потенціал метафор у різних сферах людського життя. В українському мовознавстві дослідженню подібних проблем присвячені праці Л. Ільницької, О. Климентової, О. Рудої, Н. Слухай, І. Шкіцької. Водночас їхнє студіювання пов'язане із вивченням того, як інформація про навколишній світ сприймається та передається органами чуття. Згідно із цим розрізняють чотири репрезентативні системи: візуальну, аудіальну, кінестетичну і дискретну.

Отже, у нейролінгвістичному програмуванні метафора використовується насамперед як механізм терапевтичного призначення та характеризується такими ознаками, як експресивне наповнення, апеляція одночасно до декількох сенсорних систем, здатність задіювати аналогове мислення людини і забезпечувати доступ до підсвідомості, що дозволяє використовувати її як інструмент психологічного впливу в міжособистісній комунікації. У подальшому перспективним вважаємо аналіз терапевтичних метафор у різних дискурсах – педагогічному, політичному, релігійному тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баркер Ф. Использование метафор в психотерапии. Воронеж : Модек, 1995. 223 с.
2. Гордон Д. Терапевтические метафоры. Оказание помощи другим посредством зеркала. Санкт-Петербург : Белый кролик, 1995. 196 с.
3. Миллс Д., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и внутреннего ребенка. Москва : Класс, 1996. 144 с.
4. Олдер Г., Хэзер Б. НЛП. Полное практическое руководство. Вводный курс. Київ : Софія, 2001. 384 с. URL: <http://lib.ru/NLP/fnlp.txt>.
5. Слухай Н. В. Терапевтические метафоры и их суггестивный потенциал: теоретические ресурсы НЛП. Русская литература. Исследования. 2011. Вып. 15. С. 316–324.
6. Трунов Д. Использование метафор в психотерапевтической работе. *Журнал практического психолога*. 1997. № 1. С. 14–20. URL: http://lacan.narod.ru/ind_met/Default_5.htm.